

Osmangazi Belediyesi Kültür Sanat

OSMANGAZİ BELEDİYESİ'NİN ÜCRETSİZ YAYINIDIR.
SAYI: 4 | NİSAN 2026

OSMANGAZİ'NİN
GİZLİ KALMIŞ
KÜLTÜR
VARLIKLARI

Bursa Kalesi ve Kapıları

YÜZYILLARIN
İZİNDE BİR
YOLCULUK...

**ERKAN
AYDIN**
OSMANGAZİ BELEDİYE BAŞKANI

OSMANGAZI
BELEDİYESİ

İLETİŞİM

Santral Garaj Mah. Ulubatlı Hasan Blv.
No:10 16140 Osmangazi BURSA
444 16 01 | info@osmangazi.bel.tr

*Bu dergide yer alan yazı ve görsellerin
tüm hakları saklıdır. Kaynak
gösterilerek alıntı yapılabilir.*

Bursa'nın 1326 yılında fethiyle başlayan yedi asırlık serüveni, Osmanlı'nın kuruluşundan Cumhuriyet'in aydınlanmacı değerlerine uzanan, bu topraklarda şekillenen ortak bir hafızanın öyküsüdür. Bu şehir, çınar ağaçlarından külliyelerine, sokaklarından meydanlarına kadar, yüzyıllar içinde oluşmuş bir yaşam anlayışını ve şehir kültürünü bugüne taşır. Bu tarihsel birikim, zaman içinde dönüşerek Bursa'nın kimliğini belirleyen güçlü bir zemine dönüşmüştür.

Bugün bize düşen sorumluluk; yüzyıllar boyunca oluşan bu birikimi, 21. yüzyılın bilimi, sanatı ve evrensel değerleriyle birlikte düşünerek geleceğe taşımaktır. Elinizdeki bu yayın çalışmasını da bu anlayışla hazırladık. Bursa'nın kültürel hafızasında iz bırakmış değerleri, tarihi mekanları ve bu kente ruh veren isimleri yeniden gün yüzüne çıkarmak istedik.

Amacımız, geçmişten devraldığımız mirası yaşayan, üreten ve paylaşan bir kültürel zemine dönüştürmektir. Bu doğrultuda her sayımızda, şehrimizin edebi birikiminden tarihsel dokusuna, sanatsal değerlerinden yayıncılık mirasına uzanan geniş bir alanı, özenli ve nitelikli bir yaklaşımla sizlerle buluşturmayı sürdüreceğiz.

Osmangazi Belediyesi olarak, Bursa'nın fethinin 700. yılı kapsamında yürüttüğümüz çalışmalarla, kentimizin köklü geçmişini bugünün diliyle yeniden yorumlamayı önemsiyoruz. Bu sayının, kültür ve edebiyat dünyamıza değerli bir katkı sunmasını diliyorum; emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Saygılarımla,

Erkan AYDIN
Osmangazi Belediye Başkanı

ERKAN
AYDIN
OSMANGAZI BELEDİYE BAŞKANI

Kaleler şehirlerin
oluşumunda rol oynayan
önemli yapılardır.

Kaleler, şehirlerin oluşumunda rol oynayan önemli yapılardır. Savunma ve güvenlik amacıyla inşa edilen bu yapılar, zaman içinde yalnızca askeri işlevleriyle sınırlı kalmayıp, bir şehrin tarih boyunca geçirdiği dönüşümlerin ve yaşadığı olayların izlerini bünyelerinde barındıran önemli yapılar hâline gelmiştir. Pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Bursa'nın kaleleri ise Bithynia'dan Roma İmparatorluğu'na, Bizans İmparatorluğu'ndan Osmanlı İmparatorluğu'na uzanan süreçte farklı medeniyetlerin izlerini taşıyarak günümüze ulaşmıştır.

Günümüzde Bursa'ya kuşbakışı bakıldığında şehrin, Uludağ eteklerinden ovaya doğru yayılarak neredeyse tüm ovayı kaplayan geniş bir yerleşim alanına dönüştüğü görülmektedir. Bursa, Bithynia'dan günümüze kadar kesintisiz yerleşim görmüş ve farklı dönemlerde öne çıkmış önemli bir merkez olarak tanımlanabilir.

1326'dan önce, kale içindeki yerleşimden ibaret bir şehir olan Bursa, fetih sonrasında Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuş ve sur dışına doğru bu dönemde gelişim göstermiştir. Edirne'nin fethine kadar başkentliğini sürdüren Bursa, yapılan büyük imar faaliyetleriyle birlikte tipik bir Osmanlı şehri görünümünü almıştır.

“Deniz Üzerindeki Bursa”

Bursa şehri ismini, kurucusu olan Kral Prusias'tan almıştır. Kral, kurduğu bu kente Prusa ad Maare “Deniz Üzerindeki Bursa” demiştir. Bursa Kalesi'nin temelleri, Bithynia Kralı Prusias tarafından atılmıştır. Şehrin kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, M.Ö. 186 yılında inşa çalışmalarının devam ettiği tahmin edilmektedir. Bithynia Kralı Prusias'a Bursa Kalesi'nin yapımında, dönemin önemli ismi Kartaca Kralı Hannibal'ın da yardım ettiği bilinmektedir. Yapımı uzun süre devam eden kalede, döneminin yaygın özelliklerinden olan yer altı tünellerinin olması dikkat çekmektedir.

Nikaea (İzmit) ve Hannibal'ın yaşadığı Nikomedia (İzmit) şehrinde de bu tip yer altı mağara ve tünellerinin olduğu bilinmektedir.

Kalenin yer seçimine bakıldığında, kurulduğu dönemin genel özelliği olan, gelebilecek saldırılara karşı doğal korunma alanı oluşturabilecek bir yer seçildiği görülmektedir. Bu yer seçiminin hem siyasi hem de askeri yönden stratejik olduğu, yol güzergâhlarına bakıldığında daha net anlaşılmaktadır.

Bursa Kalesi'nin sırtını Uludağ'a (Olympos) yaslayarak, ovaya bakan tarafta ise otuz kırk metrelik uçurumlarla çevrili bir düzlük üzerine kurulduğu görülmektedir. Kalenin Uludağ'a bakan güney kısmında, şehrin savunmasını güçlendirmek adına, çift sur sistemi uygulanmıştır.

Çift Sur Sistemi

Kalenin sur uzunluğunun yaklaşık 3400 metre olduğu ve bu surlarda 14 adet burç, 5 tane kapı ve bir iç kalenin olduğu görölmektedir. Bu iç kale, Osmanlı döneminde Bey Sarayı olarak kullanılmıştır. Kalenin kuruluşundan bu yana, her dönem ona kendi izini bırakmış; yıkılan kısımlar ise ait oldukları çağın üslubuna uygun biçimde yeniden inşa edilmiştir. Bu tamiratlar, kalenin geçirdiği evreleri ve içinde bulunduğu devletlerin izini göstermesi bakımından son derece önemlidir.

Bursa Kalesi'nin Kapıları

Bursa Kalesi'nin beş tane kapısı bulunmaktadır. Kapıların 19. yüzyıla kadar bevvap denilen kapı görevlileri olduğu tespit edilmiştir. Saltanat Kapı'nın 1210 metre batısında Kaplıca Kapısı bulunmaktadır. Kaplıca Kapı'dan 390 metre uzaklıkta şehrin bir diğer kapısı olan Zindan Kapı yer alır. Zindan Kapı'dan 355 metre uzaklıkta, Orhan Gazi'nin Bursa'yı fethettikten sonra şehre girdiği kapı olan Fetih Kapısı bulunmaktadır.

Bursa Kalesi'nin bir diğer kapısı, Fetih Kapısı'ndan 440 metre uzaklıkta olan Yer Kapı'dır. Bugün bu kapılardan ayakta kalanlar restore edilmiştir ve Bursa'nın zamana meydan okuyan yolculuğuna şahitlik eden eserler olarak varlıklarını devam ettirmektedirler.

Saltanat Kapı, şehrin kuzeydoğusundadır ve tekfur sarayına en yakın kapıdır. Bu yakınlıktan dolayı tekfurların şehre giriş ve çıkışları bu kapıdan olmaktadır ve bu durum kapının Tekfur Kapısı olarak da adlandırılmasına yol açmıştır. Şehrin Baharat ve İpek Yollarına da açılan kapısı olan Saltanat Kapı'da tören alaylarının yapıldığı bilinmektedir. Saltanat Kapı surlarla ve tek kuleli bir savunma sistemiyle korunmaktadır. Kapının genişliği 3.30 metre iken iç yüksekliği 4.50 metredir.

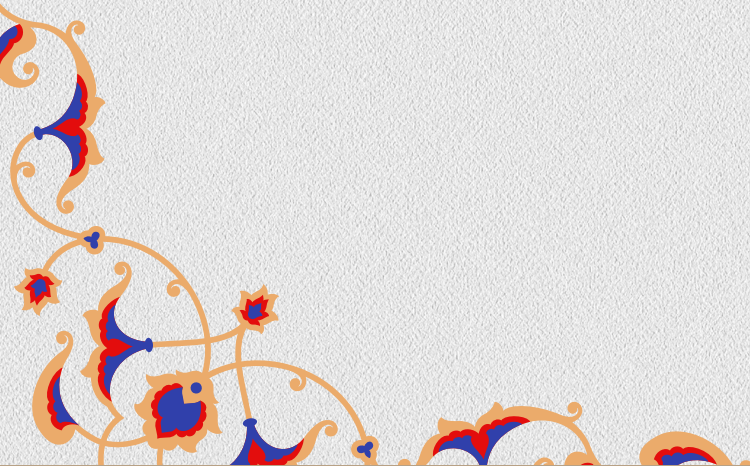
- Saltanat Kapı
- İç Yer Kapı (Bab-ı zemin) Dış Yer Kapı (Taht-ı Kala)
- Su Kapısı (Fetih Kapısı)
- Zindan Kapı (Bab-ı Siccin)
- Kaplıca Kapısı

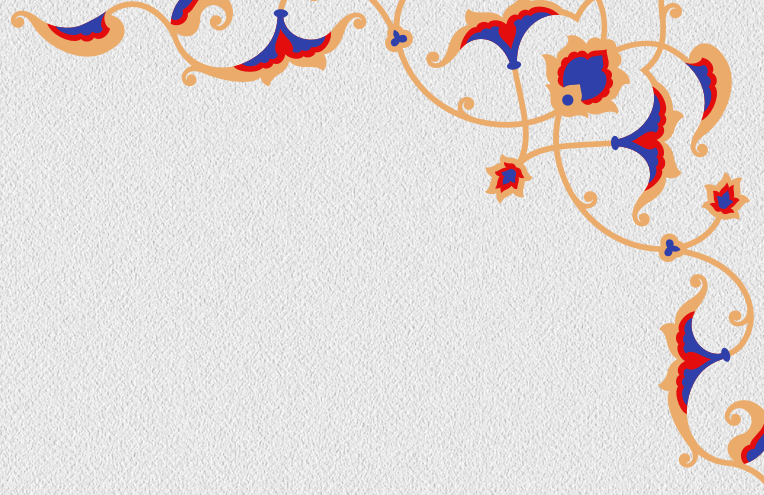

Saltanat Kapı

Kaplıca Kapı, şehrin batı tarafına açılan tek kapı olma özelliğiyle dikkat çekmektedir. Günümüzde ayakta kalamayan kapının yerinin tespiti için çizilen gravürler takip edilmiştir. Kapı, kaplıcalara doğru açıldığı için Kaplıca Kapı adıyla anılmaktadır. Kapı çevresinde ana kapı olmasına rağmen burç bulunmamaktadır. Bu kapının korumasını suru L planlı olarak yaparak sağlamışlardır.

Zindan Kapı, ana kapılardan biri olmamakla beraber yanında bulunan tünelin Osmanlı döneminde zindan olarak kullanılmasından dolayı dikkat çekmektedir. Adını bu zindandan almış olan kapı, daha çok Uludağ tarafına açılan ve köylülerin kullandığı ufak bir kapıdır.

Yer Kapı

Yer Kapı da Zindan Kapı gibi iç sur sisteminde bulunan bir kapıdır. Dış surda Taht-ı Kaleye açılan kısmında bir kapı daha vardır. Başlarda bu iki kapıya da yer kapı denmiş; ancak sonraları dış surda bulunan kapıya Taht-ı Kala Kapısı denmiştir. Yer Kapı, iç surda şehre direkt açılan bir kapıdır ve günümüzde de Taht-ı Kale Kapısı ile birlikte restore edilmiş şekilde durmaktadır. Şehrin ana giriş kapılarından olan bu Taht-ı

Kale, burçlarla korunmasının yanında diğer kapılardan biraz farklı olarak kapı açıklığı kısmında taş yerine ahşap destekleyiciler bulunmaktadır.

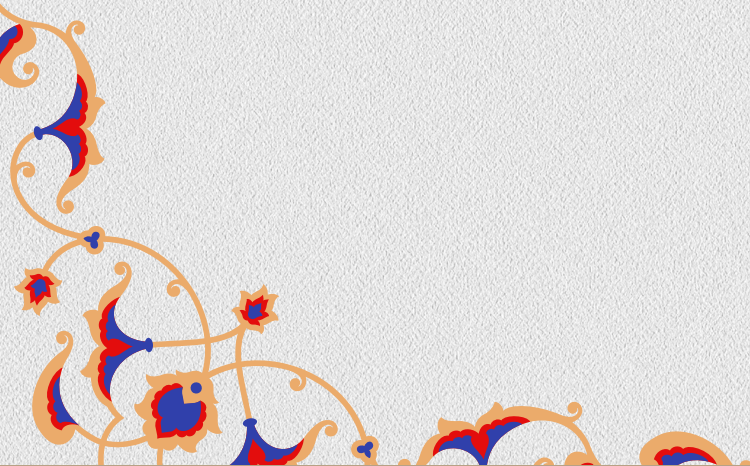
Taht-ı Kale Kapısı, çift sur boşluğuna açılır ve Yer Kapı'dan geçerek şehre giriş sağlanır. O yüzden bu iki kapı bir bütün olarak algılanmıştır. Yer Kapı'nın genişliği 3.60 metre iken yüksekliği 4.50 metre olarak belirlenmiştir.

Su Kapısı, Bursa Kalesi'nin güneyine açılan düzlük alanda bulunmaktadır. Pınarbaşı suyunu kontrol altına almak ve şehrin su ihtiyacına yönelik gereksinimleri karşılamak adına bu bölgeye kurulan kapı, düzlüğe açılmasından dolayı çift sur sistemiyle korunmaktadır.

Orhan Gazi'nin şehri teslim almak için bu kapıdan girdiği rivayet edilmektedir ve bu durumdan dolayı Su Kapısı, Fetih Kapısı olarak da anılmaktadır. Fetih Kapısı'nın genişliği 1,15 metredir ve diğer kapılardan daha dardır.

Su Kapısı
(Fetih Kapısı)

Tarihi Kaynaklarda Bursa'nın Fethi ve Kalenin Alınması

Osmanlı kaynaklarına göre, Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî'nin Tevârîh-i Âli Osman adlı eserinde Bursa'nın fethi şöyle anlatılır: Uzun süren kuşatmanın ardından Orhan Gazi, Bursa Tekfuru Baras'a elçi göndererek, kalenin kendisine teslim edilmesini ister. Bunun üzerine Tekfur Baras, hayatlarına dokunulmamasını isteyerek kaleyi teslim edeceğini bildirir. Orhan Gazi bu teklifi kabul eder ve otuz filori karşılığında sulh yoluyla Bursa Kalesi teslim alınır.

Bir başka kaynak olan Şükrullah'ın kaleme aldığı Behcetü't-Tevârîh adlı eserde Bursa ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

“Şu Bursa'nın her şeyi, suyu, taşı, toprağı
mis gibi bir sücüdür ve bulunmaz bir cevher.
İyilerin durağı; bilgi, altın kaynağı;
Yalnızlar sığınağı; Tanrının baktığı yer!”

Neşri'nin Cihânnümâ adlı eserinde ise Bursa şehri teslim alındıktan sonra anlatılanlar şöyledir: "Orhan Gazi ol vezir sordu ki, bu ka'ayı vermeğe sebep ne oldu, neden bunaldınız? Saroz eyitdi: Bir nice sebep vardır. Evvel bu ki gördük ki, sizin devletiniz yevmen fe-yevmen mütezayid; bizim şom bahtımız mün'akis ve mütenakız. İkinci bu ki, baban, üzerimize iki havale yapıp gitdi. Etrafdağı ile elden çıkdı. Şehrin devleti illedir. Vilayetimiz size münkad olup bize ita'at etmez oldular.

Üçüncü bu ki, size ita'at eden rahatlıkda, biz dahi rahatlığa heves etdik. Dördüncü bu ki, tekvurumuz mal cem etdi. Şol vakit ki, zaruri olup mal kıydı. Beşinci bu ki, hisar bize mahbes oldu açlıktan bunaldık." Gerçekten bu kayıt, kale muhasara stratejisinin ne kadar kuvvetli bir silah olduğunu göstermektedir. Muhasara altında bu durumu yaşamış biri tarafından anlatılmış olması, dikkate değer bir noktadır.

Anonim Osmanlı Kroniğinde Bursa tekdirunun isminin “Bersak” şeklinde geçtiği ve Orhan Gazi’nin sulh ile kaleyi fethettiği anlatılmaktadır.

Bursa Kalesi, kurulduğu ilk zamandan beri sürekli olarak bir yerleşim merkezi olmuş ve her dönem kendi içinde farklı mimari gelişimler göstermiştir.

Bithynia, Roma, Bizans ve Osmanlı Devletlerinin her birinden kalıntılar ve eserler biriktiren şehir nice keşfedilmeyi bekleyen eserlere ev sahipliği yapmaktadır. Orhan Gazi’nin Bursa’yı fethetmesiyle birlikte, başlangıçta yalnızca kale içinde olan yerleşim dışarıya doğru yayılmış ve zaman içinde sürekli gelişip büyüyerek günümüzdeki hâline ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

166 Numaralı Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri (937/1530),
Hazırlayanlar: Ahmet Özkılıç - Ali Coşkun - Mustafa Karazeybek - Abdullah Sivridağ - Murat Yüzbaşıoğlu,
Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 1995.

Anonim Osmanlı Kroniği [Osmanlı Tarihi (1299-1512)],
Hazırlayan: Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2015.

Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî; Tevârih-i Âli Osman,
Düzenleyen: Çiftçioğlu N. Atsız, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1949.

Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tancî;
İbn Battuta Seyahatnamesi, Cilt: 1, Çeviri,
İnceleme ve Notlar: A. Sait Aykut, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Hüdavendigar Livası Tahrir Defterleri I;
Hazırlayanlar: Ömer Lütfü Barkan – Enver Meriçli,
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Mevlana Mehmed Neşri; Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)],
Hazırlayan: Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2013.

Şükrullah; Behcetütevârih,
Düzenleyen: Çiftçioğlu N. Atsız, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1949.

GABRIEL, Albert; Bir Türk Başkenti Bursa,
Çevirenler: Neslihan Er-Hamit Er-Aykut Kazancıgil, İstanbul: y.y., 2010.

İLKİŞİK, O. Metin - Muhammet Yazar - Sait Başaran;
"Bursa Hisar Bölgesi'nde Yeraltı Radarı ile Arkeo-Jeofizik İncelemeler",
Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi, Sayı: 7,
İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2011, ss. 12-19.

İNALCIK, Halil; "Bursa", DİA, Cilt: 6, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, ss. 445-449.

SEVİM, Sezi; "Osmanlı'nın Kuruluş Devri Saray Anlayışı ve Bursa Sarayı",
Bursa'da Zaman, Sayı: 10, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2014, s.18-23.

TANSEL, O. Selahattin; "Bursa (Kentinin Kuruluşu)",
Bursa Ansiklopedisi, Cilt: 1, İstanbul: BURDEF Yayınları, 2002, ss. 287-291.

YAVAŞ, Doğan; "Bursa Kalesi", Savunma Hatlarından Yaşam Alanlarına Kaleler, Editör Doğan Yavaş,
Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2010.

YILMAZ, İbrahim; "Bursa Sur Kapıları ve Taht-ı Kale Kapısı Rekonstrüksiyonu",
Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 26, 2014, ss. 87-105.

YILMAZ, Hakan; "Yeni Kaynaklara Göre Bursa Beg Sarayı'nın Yapılış Tarihi ve Orhan Gazi Döneminde İnşa Edilen İlk Bölümleri", Taç Mimarlık Arkeoloji Kültür Sanat Dergisi, Sayı: 7,
İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları, 2016, ss. 54-65.

HİSAR ARKEO- PARKI

Çok Yakında!

Sergi Alanı

Kütüphane

Konferans Salonu

OSMANGAZI
BELEDİYESİ

OSMANGAZI
BELEDİYESİ

